

Geweld tegen vrouwen

Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context

Geweld tegen vrouwen en meisjes –thuis, op het werk, op straat en online– is een groot maatschappelijk probleem. Begin 2014 verscheen het baanbrekende onderzoeksrapport 'Violence against women' van de European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Voor het eerst biedt een onderzoek een gedegen vergelijkend beeld van de schaal waarop vrouwen en meisjes in Europa te maken hebben met geweld. Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, plaatst deze Europese cijfers beknopt en helder in een Nederlandse context. Wat zijn de belangrijkste uitkomsten van het EU-onderzoek van de FRA en wat is de situatie in Nederland? Waar mogelijk worden de Europese onderzoeksresultaten voor Nederland vergeleken met de uitkomsten van eerder Nederlands onderzoek.

GEWELD TEGEN VROUWEN

Europese
onderzoeksgegevens
in Nederlandse context

Renée Römken, Tim de Jong en Hanna Harthoorn

Geweld tegen vrouwen

**Europese
onderzoeksgegevens
in Nederlandse context**

Renée Römken
Tim de Jong
Hanna Harthoorn

september 2014

Inhoud

Geweld tegen Vrouwen

Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context

Auteurs:

Prof. Dr. G.M.F. (Renée) Römken
Drs. T.A. (Tim) de Jong
H.E. (Hanna) Harthoorn, MSc

Met medewerking van:

Antia Wiersma
Agnes Jansen
Roselle Servage

Met dank aan:

Lonneke van Noije, Sociaal en Cultureel Planbureau.
Aaf Thiems, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Willy van Berlo, Rutgers WPF
Dennis van der Veur, European Union Agency for Fundamental Rights
Marco Brugmans, VeiligheidNL

Eindredactie:

Irene Geerts

Vormgeving: Enchilada (Amsterdam)

ISBN 978-94-92135-01-8

Dit rapport is digitaal beschikbaar via Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, via www.atria.nl

Atria is hét kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis. We verzamelen en delen kennis over emancipatie, feminisme en diversiteit. Zo leveren we een bijdrage aan de emancipatie van vrouwen.

We hebben een uitgebreide collectie over de geschiedenis van de vrouwenbeweging en over de ontwikkeling van emancipatie, nationaal en internationaal. We doen onderzoek, geven advies en ontwikkelen programma's om het maatschappelijke en politieke debat te stimuleren. Kijk voor meer informatie over Atria en over onze bibliotheek en ons archief in Amsterdam op www.atria.nl.

Atria. Sharing the past, debating the present and creating the future

© Atria 2014

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Atria.

Inleiding	7
Doel, actualiteit en urgentie	8
Kanttekeningen vooraf	11
Onderzoeksmethodiek 'Violence against women'	15
Prevalentie van geweld tegen vrouwen	17
Fysiek geweld – algemeen	20
Fysiek geweld door (ex-)partners en non-partners	21
Seksueel geweld – algemeen	24
Seksueel geweld door (ex-)partners en non-partners	25
Stalking, seksuele intimidatie en cybergeweld	28
Hulp zoeken na geweld	33
Gezondheidszorg	33
Politie	35
Vrouwenopvang en slachtofferhulp	36
Angst en veiligheidsbeleving	37
Conclusies	41
Aanbevelingen	42
Literatuur	44

Inleiding

Op 5 maart 2014 verscheen het onderzoeksrapport 'Violence against women' van de European Union Agency for Fundamental Rights (FRA): de weerslag van het eerste representatieve, grootschalige surveyonderzoek naar de aard en omvang van geweld tegen vrouwen in de 28 landen van de Europese Unie (EU) (FRA – European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Dit is een ware mijlpaal. Voor het eerst biedt een onderzoek een gedegen vergelijkend beeld van de schaal waarop vrouwen en meisjes in Europa in het dagelijks leven – thuis, op het werk, op straat en online – te maken hebben met geweld. De resultaten laten zien dat fysiek en seksueel geweld tegen vrouwen op grote schaal voorkomt. Overtuigend blijkt dat het in veel gevallen niet gaat om een incidentele klap bij een hoog opgelopen ruzie, maar om herhaald, ernstig en opzettelijk geweld, ook in Nederland¹. We hebben het hier dus over schendingen van fundamentele mensenrechten: het recht op veiligheid, het recht om niet gediscrimineerd te worden en het recht op gezondheidszorg.

Het is een historische stap dat een gerenommeerd instituut van de Europese Commissie als de FRA geweld tegen vrouwen in de EU in kaart heeft gebracht. In 2013 heeft het European Institute on Gender Equality (EIGE) erop gewezen dat betrouwbare en vergelijkbare Europese cijfers over de omvang en ernst van geweld tegen vrouwen ontbraken, waardoor in de Europese Gender Equality Index niets over het onderwerp geweld kon gezegd (European Institute on Gender Equality, 2013). Met deze nieuwe onderzoeksgegevens is voorzien in deze lacune. En uit de resultaten blijkt wel hoe belangrijk het is dat dit thema eindelijk grondig in kaart is gebracht. Zo is een van de meest ingrijpende conclusies: de onveiligste plek voor vrouwen en meisjes is thuis. Dáár vindt het meeste geweld plaats, zowel fysiek als seksueel – door een (ex-)partner, familieleden en bekenden. Niet de vreemde man in de bosjes, maar

¹ Het FRA-onderzoek in de EU is alleen uitgevoerd in het Europese deel van Nederland, en dus niet op de Caribische eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (ook wel BES-eilanden genoemd).

de echtgenoot, de vader, de oom of de huisvriend vormt de grootste bedreiging voor de veiligheid van vrouwen en meisjes.

Geweld trekt altijd een wissel op de veiligheid, het welzijn en de gezondheid van slachtoffers. Gezien de omvang van het probleem is er dan ook alle reden om de nieuwste kennis zorgvuldig onder de aandacht te brengen. Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, heeft de belangrijkste uitkomsten van het EU-onderzoek van de FRA daarom in deze publicatie samengevat en de situatie voor Nederland vergeleken met de (gemiddelde) situatie in de EU-landen. Waar mogelijk worden de Europese onderzoeksresultaten voor Nederland vergeleken met de uitkomsten van eerder Nederlands onderzoek. Atria wil met deze publicatie de nieuwe kennis uit het FRA-onderzoek over geweld tegen vrouwen beknopt en helder toegankelijk maken voor uiteenlopende beroepsgroepen, in het bijzonder voor beleidsmakers, politici, onderzoekers, journalisten, hulpverleners en docenten.

Doel, actualiteit en urgentie

Geweld tegen vrouwen, en vooral huiselijk geweld, is tegenwoordig onderwerp van publiek debat en overheidsbeleid. Met de opening in 1974 van het eerste blijf-van-mijn-lijfhuis voor mishandelde vrouwen in Amsterdam werd het stilzwijgen over geweld achter de voordeur voorgoed doorbroken. In die tijd startte ook de eerste telefonische hulplijn voor verkrachte vrouwen. Geweld tegen vrouwen heeft sindsdien aan urgentie en ernst niets ingeboet. Het neemt inmiddels een prominente plaats in in zowel landelijk beleid en wetgeving (onder andere in de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO), het decentralisatiebeleid en de wetgeving rondom het huisverbod) als in internationale regelgeving (Atria, 2014).

Tegelijkertijd zijn de taboes en de schaamte die om het geweldprobleem hangen hardnekkig. Niet alleen veel slachtoffers kampen ermee, maar ook bij hulpverleners en politie leidt onbekendheid met de problematiek nog geregeld tot onderschatting van de ernst van de problematiek en tot aarzeling om het geweld strafrechtelijk aan te pakken dan wel als een publieke zorgtaak te beschouwen. Nieuws over de omvang van het geweld stuit op uiteenlopende reacties: van verbazing en verontwaardiging tot bagatellisering en ontkenning. Daarom is het van belang genuanceerd en met wetenschappelijk betrouwbare kennis het probleem in kaart te brengen en tot inzet van onderbouwd en samenhangend beleid te maken.²

De focus ligt in het Europese onderzoek, en dus ook in deze publicatie, op geweld tegen vrouwen. Het is een gegeven dat mannen ook slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Uit tal van onderzoeken, ook uit het meest recente Nederlandse onderzoek (dat verderop aan de orde komt), blijkt echter dat partnergeweld tegen mannen minder vaak voorkomt dan partnergeweld tegen vrouwen, en dat het doorgaans minder ernstig geweld betreft. Het is onduidelijk of mannen meer dan vrouwen uit schaamte geweld verzwijgen, maar omdat aanwijzingen voor een (grootschalige) verborgen hulpvraag van mannelijke slachtoffers ontbreken, is het onwaarschijnlijk dat van een omvangrijke (verborgen) problematiek sprake is. Uit eerder onderzoek is bovendien overtuigend gebleken dat geweld tegen vrouwen een evident ernstig maatschappelijk probleem vormt.³ Zowel de omvang als de ernst ervan maken geweld tegen vrouwen tot een gezondheids- en

² Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld verplicht de overheid hiertoe, zie hiervoor de Istanbul Conventie resp. art 7 en 11. Zie voor meer informatie over het verdrag ook 'Actuele regelgeving' op pagina 10.

³ Het FRA-onderzoek in de EU is alleen onder vrouwen uitgevoerd en geeft dus geen gegevens die een vergelijking mogelijk maken met slachtofferschap van mannen.

veiligheidsprobleem van epidemische proporties (WHO et al., 2013)⁴ dat met betrouwbare feiten en cijfers moet worden onderbouwd om een krachtig en effectief beleid van de overheid mogelijk te maken. Dat is dan ook de reden dat de Europese Commissie het FRA-onderzoek liet uitvoeren en zelf beleid op dit terrein ontwikkelt.

Actuele regelgeving

De Raad van Europa heeft in 2011 het Verdrag inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld vastgesteld (de zogeheten Istanbul Conventie).⁵ In deze mensenrechtenconventie is vastgelegd dat geweld tegen vrouwen een schending is van mensenrechten en in het bijzonder een vorm van discriminatie van vrouwen. Nederland zal de conventie naar verwachting begin 2015 ratificeren. Daarmee verplicht ons land zich onder andere tot het ontwikkelen van een geïntegreerde aanpak die de genderdimensie en de onderliggende discriminatie van vrouwen en meisjes voldoende onderkent en concreet bestrijdt (Atria, 2014).

De Istanbul Conventie bouwt voort op eerdere verdragen (in het bijzonder het VN Vrouwenverdrag), op jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens over geweld tegen vrouwen, en op wetenschappelijk onderzoek op dit terrein. Vertrekpunt is dat het grootschalige geweld tegen vrouwen samenhangt met het feit dat zij in vergelijking met mannen een kwetsbaardere sociale en culturele positie hebben. De maatschappelijke ongelijkheid tussen vrouwen en mannen en de daarmee samenhangende stereotypering manifesteert zich op allerlei manieren, bijvoorbeeld in de inkomensongelijkheid, de verschillen

⁴ Zie ook World Health Organization & London School of Hygiene and Tropical Medicine, 2010; en World Health Organization, 2013.

⁵ Zie www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/default_en.asp voor meer informatie over de conventie. Het minimum aantal ratificaties voor het inwerking treden van de conventie (totaal tien, met minimaal acht EU-landen) is inmiddels behaald. Per 1 augustus 2014 is de conventie dan ook in die specifieke landen in werking getreden.

in financiële (on)afhankelijkheid en de ongelijke verdeling van de zorg voor kinderen en het huishouden. Geweld tegen vrouwen is in die context meer dan een individueel relatieprobleem. Het hangt samen met de ongelijke maatschappelijke posities van de seksen en met hardnekkige sociale en culturele legitimeringen van geweld en grensoverschrijdend seksueel gedrag jegens vrouwen en meisjes. Nu inmiddels alle vormen van discriminatie zijn verboden en vrouwen en meisjes volgens de wet gelijke kansen hebben als mannen en jongens, is het van het grootste belang die gelijkheid in de praktijk te realiseren. Met de Istanbul Conventie krijgen de Europese lidstaten bindende verplichtingen opgelegd om beleid en wetgeving te ontwikkelen waarmee de vicieuze cirkel van maatschappelijke ongelijkheid, macht en geweld tegen vrouwen kan worden doorbroken.

Kanttekeningen vooraf

Er zijn vrij grote verschillen in de prevalentiecijfers van de EU-landen, oftewel de mate waarin geweld voorkomt. Dit is eerder ook al gebleken bij onderzoek naar openbare geweldpleging (Van Dijk et al., 2005). Wanneer de cijfers uit verschillende landen erg uiteenlopen, zegt het gemiddelde weinig. Wel is duidelijk dat naarmate landen meer verstedelijkt zijn (zoals Nederland), ze over alle vormen van geweld hogere cijfers laten zien. Het is echter nog onduidelijk of en hoe verstedelijking van invloed zou zijn op geweld tegen vrouwen, in het bijzonder op geweld binnenshuis.

Wetenschappelijk onderzoek naar negatieve en mogelijk traumatiserende ervaringen (zoals geweld van naasten en bekenden, intimidatie en misbruik) is methodologisch en ethisch een uitdaging. Het roept bij ondervraagden uiteenlopende emoties op die de antwoorden kunnen kleuren, het kan weerstand oproepen om erover te praten en er kunnen factoren meespelen die losstaan van de onderzoeksvraag, maar wel invloed hebben op wat de ondervraagden zeggen. Daarmee is met dit soort onderzoek het risico op vertekening onvermijdelijk, vooral door

onderrapportering.⁶ Voor een goed begrip van de uitkomsten van het EU-onderzoek wordt in het FRA-rapport een aantal factoren benoemd dat van invloed kan zijn op de verschillen in de mate waarin geweld in de 28 EU-landen is gerapporteerd. We vatten de belangrijkste hier samen.

Taboe

Of mensen het acceptabel vinden om überhaupt te spreken over geweld tegen vrouwen, verschilt sterk tussen de EU-landen onderling. Uit eerder onderzoek bleek bijvoorbeeld dat in Bulgarije slechts 6% van de respondenten zei ooit via collega's te hebben gehoord over huiselijk geweld, tegenover 43% van de ondervraagden in Zweden (Eurobarometer 344, TNS Opinion & Social, 2010). Ook in de mate waarin over huiselijk geweld wordt gesproken onder vrienden en familieleden blijken deze (en andere) landen sterk te verschillen.

Maatschappelijk debat en voorzieningen

Opvallend is dat landen met een hoog prevalentiecijfer, waaronder Nederland, ook landen zijn met een hoog voorzieningenniveau voor opvang en hulp voor slachtoffers van geweld. Ook is er geregeld publieke discussie en zijn mediacampagnes over geweld in het gezin en tegen vrouwen al vrij ver ontwikkeld. In Nederland wordt geweld tegen vrouwen als maatschappelijk verschijnsel benoemd, staat het te boek als een probleem en is het geregeld onderwerp van maatschappelijk debat. Het is niet uit te sluiten dat in landen waar slachtoffers zowel binnen als buiten hun familie- en vriendenkring weinig opvang of hulp kunnen verwachten, of waar het geweld niet als een probleem wordt gezien of zelfs wordt gelegitimeerd, de drempel om geweld te rapporteren hoger is. Dit hangt ook samen met het taboe op het spreken over geweld dat we in het eerste punt signaleerden.

⁶ Er zijn geen aanwijzingen uit onderzoek dat overrapportering een bron van systematische vertekening is.

Emancipatieniveau en bereidheid tot rapporteren

Hoe verder de emancipatie van vrouwen is gevorderd en hoe actiever de vrouwenbeweging is in een land, hoe sterker het maatschappelijk bewustzijn en hoe duidelijker het beleid en de regelgeving rond geweld tegen vrouwen (Htun & Weldon, 2012). In landen waar dit het geval is, worden slachtoffers en hun directe omgeving vaak met voorlichtingscampagnes aangemoedigd om geweld te melden bij de politie of bij de hulpverlening. Waar de weerbaarheid van vrouwen op die manier vergroot is, zou dat kunnen betekenen dat vrouwen ook eerder in staat en bereid zijn te praten over geweld in een interviewsituatie.

Arbeidsparticipatie en opleidingsniveau als risicoverhogende factoren

In landen met een relatief hoge arbeidsparticipatie rapporteren veel meer vrouwen dat ze vormen van seksuele intimidatie op het werk hebben ervaren. Dat ligt tot op zekere hoogte voor de hand, omdat hoe meer vrouwen buitenshuis werken, hoe groter het risico is dat zij geconfronteerd worden met geweld van collega's. Opvallend is echter dat het FRA-onderzoek uitwijst dat dit risico groter is voor hoogopgeleide vrouwen in vergelijking met vrouwen in midden- en lagere beroepsgroepen. Alleen nader vervolgonderzoek kan uitwijzen wat hiervan de oorzaak is.

Elk cijfer uit onderzoek naar geweld is een meer of minder accurate benadering van een pijnlijke werkelijkheid die zich moeilijk precies laat kennen. Cijfers spreken bovendien niet zomaar voor zich. Verschillen in onderzoeksmethoden kunnen verstrekkende gevolgen hebben voor de uitkomsten en dus voor de mate van vergelijkbaarheid. In het bijzonder gaat het om verschillen in omvang en representativiteit van de steekproef. Zonder een grote, representatieve steekproef kunnen geen conclusies worden getrokken voor een hele bevolkingsgroep. Ook de manier van gegevens verzamelen (schriftelijk, telefonisch, mondeling of via internet), de gehanteerde definitie van geweld (strikt of ruim – en in hoeverre duidelijk voor de respondenten), het geslacht van de interviewer

(vrouwelijke interviewers krijgen doorgaans hogere en kwalitatief betere respons) en de mate waarin de interviewers specifieke training hebben gehad, zijn allemaal van invloed.

Enige terughoudendheid is dus geboden bij de vergelijking van de uitkomsten – waar nodig stippen we dit hierna specifiek aan. In elk geval kan uit de hoge prevalentiecijfers van geweld tegen Nederlandse vrouwen niet worden afgeleid dat het tot nog toe gevoerde Nederlandse beleid (met een relatief hoog voorzieningenniveau voor slachtoffers en regelmatige voorlichtingscampagnes om mensen tot melding te bewegen) niet effectief zou zijn. Een dergelijke conclusie berust op de veronderstelling dat effectief beleid zich (meteen) zou vertalen in een afname van de aantallen slachtoffers en van het aantal meldingen, terwijl in eerste instantie juist een toename van de meldingen is te verwachten. Daarnaast is preventiebeleid (in aanvulling op slachtofferbeleid) essentieel om op middellange termijn een afname te bewerkstelligen. Alleen met herhaald onderzoek dat uitgaat van een betrouwbare nulmeting kunnen trends worden vastgesteld om te achterhalen of inderdaad minder vrouwen slachtoffer worden van geweld.

In de volgende paragrafen wordt allereerst ingegaan op ervaringen met fysiek en seksueel geweld, onderscheiden naar partner en non-partnergeweld. Daarna volgen onderzoeksuitkomsten over enkele specifieke vormen van geweld: stalking, seksuele intimidatie en cybergeweld. Aan het eind komen de mate waarin vrouwen hulp zoeken en hun beleving van angst en veiligheid aan de orde. Conclusies en aanbevelingen besluiten deze publicatie.

Onderzoeksmethodiek 'Violence against women'

De resultaten van het FRA-onderzoek naar geweld tegen vrouwen zijn gebaseerd op gestandaardiseerde persoonlijke vraaggesprekken met 42.000 vrouwen in alle 28 lidstaten van de EU, gemiddeld 1.500 vraaggesprekken per lidstaat. De respondenten zijn willekeurig geselecteerd. De interviews zijn afgenomen door vrouwen die uitgebreid getraind waren voor deze taak. De resultaten zijn representatief voor de ervaringen en opvattingen van vrouwen van 18 tot 74 jaar oud die in de EU wonen. De vraaggesprekken gingen over fysiek, seksueel en psychologisch geweld, slachtofferschap in de jeugd, seksuele intimidatie en stalking, inclusief nieuwe vormen van misbruik en geweld, zoals via internet. De vrouwen is gevraagd naar hun ervaringen met diverse vormen van geweld sinds hun 15de levensjaar, hoe vaak zij bepaalde vormen van geweld hebben ervaren en welke gevolgen het geweld voor hen heeft gehad. In het onderzoek is gevraagd naar geweldservaringen die door mannen en/of vrouwen gepleegd zijn. Ook is informatie verzameld over het al dan niet doen van aangifte bij de politie en over het gebruik maken van hulpverlening (FRA, 2014).

Het is belangrijk te onderstrepen dat een vergelijking van de nieuwste EU-cijfers met cijfers uit eerder Nederlands onderzoek tot op zekere hoogte lastig is. De verschillen in onderzoeksmethodiek kunnen van invloed zijn op de gevonden uitkomsten (verschillen in omvang en representativiteit van de steekproef, de manier van gegevensverzameling, de definities van geweld, het geslacht van de interviewer, de mate van training van interviewers). Enige terughoudendheid blijft geboden bij de vergelijking die hierna volgt.

Prevalentie van geweld tegen vrouwen

Geweld tegen vrouwen komt veel voor in Nederland. Bijna de helft (45%) van de Nederlandse vrouwen die voor het FRA-onderzoek zijn geïnterviewd heeft (sinds hun 15de jaar) ooit een vorm van fysiek of seksueel geweld ervaren.⁷ In de 28 EU-landen ligt het gemiddelde op 33%. In deze cijfers zijn alle gradaties in de ernst van de geweldsincidenten bij elkaar genomen: ze betreffen dus niet alleen eenmalig maar ook herhaald of structureel geweld, geweld door bekende én onbekende daders en zowel geweld in de huiselijke kring als daarbuiten.

Plegers van het geweld zijn vaker mannen dan vrouwen. Bij geweld door partners of ex-partners zijn dit vrijwel altijd mannen. Het aantal vrouwelijke plegers van (ex-)partnergeweld in het EU-onderzoek is verwaarloosbaar klein. Bij geweld door anderen dan (ex-)partners meldt ruim driekwart (77%) van de Nederlandse vrouwen dat de pleger een man was (voor de EU-gemiddeld was dit 72%). Een op de zes (16%) Nederlandse vrouwen rapporteert over een vrouwelijke pleger (voor de EU-gemiddeld: 20%). In de overige gevallen betreft het zowel mannelijke als vrouwelijke pleger(s), of is de sekse van de pleger niet bekend.

⁷ Onder **fysiek geweld** wordt in het FRA onderzoek verstaan: slaan, duwen, een voorwerp naar iemand gooien, aan haren trekken, slaan met een vuist of een hard voorwerp, schoppen, in brand steken, proberen te doen stikken of wurgen, steken met een scherp voorwerp of wapen, schieten met een vuurwapen, iemands hoofd tegen iets aan slaan. Onder **seksueel geweld** wordt verstaan: verkrachting, poging tot verkrachting, dwingen tot deelname aan seksuele handelingen en seksuele activiteiten onder bedreiging afdwingen.

Ooit fysiek en/of seksueel geweld ervaren (Nederland)

Bron: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) 2014

De cijfers over huiselijk geweld uit het meest recente Nederlandse onderzoek wijken, voor zover ze vergelijkbaar zijn, af van het internationale beeld (Van der Veen & Bogaerts, 2010). In deze studie meldt ruim 11% van de vrouwen in de laatste vijf jaar slachtoffer te zijn geweest van 'evident huiselijk geweld'.⁸ Dat de FRA-uitkomsten hoger zijn, is deels te verklaren uit verschillen in onderzoeksmethode: het Nederlandse onderzoek was schriftelijk en verliep via internet, de steekproef is minder representatief doordat deze was samengesteld uit een internetpanel, er zijn verschillen in definities en in de afbakening van de onderzochte periode.

⁸ De term 'evident huiselijk geweld' omvat de verschillende vormen van fysiek en seksueel geweld, en verder ook: in de gaten houden/volgen (stalking), slaan met een voorwerp, verstikken/wurgen/branden, en dreigen of verwonden met een mes of wapen. Lichtere geweldsvormen (zoals bespotten/kleineren of dreigen lichamelijk pijn te doen) zijn alleen onder 'evident geweld' meegerekend wanneer het slachtoffer meer dan tien van dergelijke incidenten had meegemaakt.

Het Nederlandse onderzoek beperkte zich tot ervaringen van de afgelopen vijf jaar, terwijl de FRA-onderzoekers naar ervaringen 'ooit' hebben gevraagd.⁹ Het Nederlandse onderzoek ging uitsluitend over geweld in huiselijke kring, het FRA-onderzoek betrof al het fysieke en seksuele geweld gericht tegen vrouwen, ongeacht waar dit plaatsvond. Tot slot was het Nederlandse onderzoek met de definitie van 'evident geweld' gericht op de ernstiger vormen van geweld.

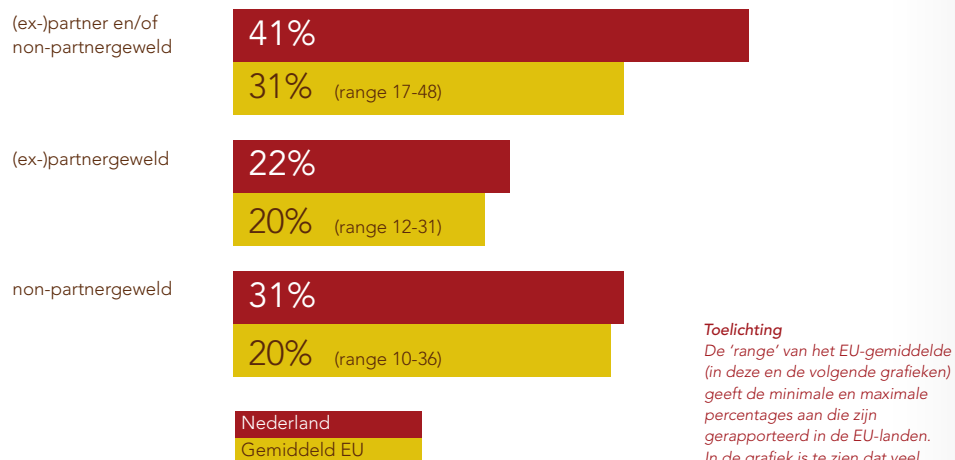
Een andere Nederlandse bron voor cijfers over geweld is de Veiligheidsmonitor, waarin vrouwen en mannen wordt gevraagd naar geweldsincidenten in de afgelopen twaalf maanden. In de publicaties van de Veiligheidsmonitor wordt over het algemeen geen onderscheid gemaakt tussen vrouwelijke en mannelijke slachtoffers. De 'Emancipatiemonitor 2012' publiceerde wel een aantal naar sekse gespecificeerde cijfers op grond van de Veiligheidsmonitor. Hieruit kwam naar voren dat 5% van de vrouwen (en 6% van de mannen) geweld had ervaren in het afgelopen jaar (Merens et al., 2012).

⁹ In VN-richtlijnen over prevalentieonderzoek wordt overigens aanbevolen uit te gaan van 'ervaringen ooit'.

Fysiek geweld – algemeen

In het FRA-onderzoek is gevraagd naar ervaringen met verschillende vormen van fysiek geweld, variërend van relatief licht tot zeer ernstig.¹⁰ Van de ondervraagde Nederlandse vrouwen geeft 41% aan ooit slachtoffer van fysiek geweld te zijn geweest. In absolute aantallen komt dit neer op zo'n 2,4 miljoen Nederlandse vrouwen die fysiek geweld hebben ondervonden.¹¹ Het EU-gemiddelde is 31%.

Ooit fysiek geweld ervaren

Bron: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) 2014

¹⁰ Zie noot 7.

¹¹ Uitgaande van het bevolkingscijfer van 2014 (CBS): bijna 6 miljoen vrouwen tussen 18 en 74 jaar.

Fysiek geweld door (ex-)partners en non-partners

In het FRA-onderzoek zegt 22% van alle Nederlandse vrouwen dat het fysieke geweld werd gepleegd door een partner of ex-partner. Dit is meer dan de helft van alle Nederlandse slachtoffers van fysiek geweld. Dit komt neer op ongeveer 1,3 miljoen Nederlandse vrouwen. Bij partnergeweld blijft het meestal niet bij één incident. Ongeveer de helft van de slachtoffers van geweld van de huidige partner heeft meerdere geweldsincidenten ervaren, en ook ongeveer tweederde van de slachtoffers van de ex-partner ondervond herhaald geweld.

Deze cijfers blijken overeen te stemmen met de resultaten van de eerste Nederlandse studie naar de omvang van partnergeweld, die overigens ook qua methodiek in grote lijnen vergelijkbaar is met de FRA-studie: beide behelsden diepgaande mondelinge vraaggesprekken door speciaal getrainde interviewsters onder een representatieve bevolkingssteekproef (Römkens, 1989).¹² In het Nederlandse onderzoek meldt eveneens ruim een op de vijf vrouwen (20,8%) ooit (eenzijdig) lichamelijk geweld van de partner of ex-partner te hebben meegemaakt. Deze cijfers sluiten bovendien aan bij verschillende internationale onderzoeken naar intiem partnergeweld tegen vrouwen in geïndustrialiseerde landen die de afgelopen twee decennia het licht zagen: daaruit blijkt dat tussen de een op de drie en een op de vier vrouwen ooit in hun leven door een partner is mishandeld.¹³

¹² Uit dit onderzoek blijkt dat geweld door ex-partners vaker gemeld wordt dan geweld door de huidige partner. Ook wordt over ex-partners ernstiger geweld gerapporteerd: van vrouwen die slachtoffer waren van hun ex-partner gaf eenderde aan dat vier of meer typen geweld waren voorgekomen (Römkens 1989; Römkens 1992).

¹³ Zie WHO, 2013. Zie ook voor een systematisch overzicht van belangrijkste gegevens: Römkens, 2008.

In de Nederlandse studie uit 2010 rapporteert ruim 8% van de vrouwen in de laatste vijf jaar slachtoffer te zijn geweest van 'evident huiselijk geweld' door een (ex-)partner (Van der Veen & Bogaerts, 2010). Aangezien dit percentage niet alleen fysiek maar ook seksueel geweld omvat, is het verschil met de internationale percentages opvallend. Al eerder werden mogelijke verklaringen genoemd, waaronder de tijdsafbakening (afgelopen vijf jaar) en de beperking tot evident geweld.

Wat fysiek geweld buiten de relatiesfeer betreft, ligt het Nederlandse cijfer hoger dan het EU-gemiddelde. 31% van de Nederlandse vrouwen ondervond geweld door anderen dan de (ex-)partner (ruim 1,9 miljoen Nederlandse vrouwen). In tegenstelling tot wat vaak wordt verondersteld, is ook bij non-partnergeweld de dader vaak een bekende van het slachtoffer. Het gaat dan om familieleden, vrienden, collega's, overige contacten in de werksfeer, docenten of medestudenten. Slechts in drie op de tien gevallen is de dader niet bekend bij het slachtoffer. Uit de FRA-cijfers blijkt verder dat het non-partnergeweld in Nederland vaak plaatsvindt in of om de woning van het slachtoffer: 30% van de gevallen – dit komt overeen met het gemiddelde in de EU. Daarnaast spelen incidenten zich vaak af op school, op de werkplek, in de horeca en in de openbare ruimte. Ook in de Veiligheidsmonitor is slachtoffers gevraagd naar locatie en dadertype. Wat fysieke mishandeling betreft, meldt een kwart van de vrouwen (en 8% van de mannen) dat het geweld in het eigen huis plaatsvond. Bijna een op de vijf (19%) vrouwen en 3% van de mannen rapporteert dat de dader een (ex-)partner betrof (Merens et al., 2012).

In Nederland heeft ook VeiligheidNL¹⁴ cijfers over geweld verzameld op basis van een representatieve steekproef onder bezoekers van de afdelingen Spoedeisende Hulp (SEH) van ziekenhuizen. De SEH's registreren de oorzaak en toedracht van het letsel op basis van wat het slachtoffer meldt. Deze gegevens kunnen niet worden vergeleken met prevalentiecijfers van geweld op basis van bevolkingsonderzoek omdat de onderzoeksgroep hier het topje van de ijsberg is: vrouwen die zodanig ernstig letsel hebben opgelopen dat een bezoek aan de SEH noodzakelijk is. Desalniettemin verschaffen ze relevante informatie.

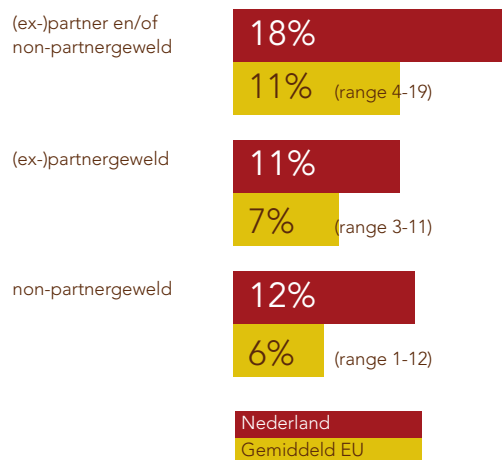
Uit de cijfers van VeiligheidNL blijkt dat vrouwen vaker slachtoffer zijn van bekende dan van onbekende daders. In 2012 meldde 80% van de bezoekers van de SEH van 15 jaar en ouder met letsel door geweld die informatie over de dader gaven, dat deze een bekende was. In bijna de helft van de gevallen betrof het de partner of ex-partner (30% partners, 15% ex-partners, 34% overige bekenden). Dit beeld komt ook naar voren uit het Nederlandse onderzoek uit 2010. Vrouwen worden vaker slachtoffer van geweld door een (ex-)partner dan mannen. Wanneer mannen slachtoffer worden van huiselijk geweld is de dader vaker een broer, vader of een andere man in huiselijke kring (Van der Veen & Bogaerts, 2010; Movisie, 2013). Uit de cijfers van VeiligheidNL blijkt verder dat wanneer vrouwen de locatie van het geweldsincident noemen, dit in bijna de helft van de gevallen (44%) de eigen woning of de omgeving daarvan betreft (VeiligheidNL, 2014).

¹⁴ VeiligheidNL is een maatschappelijke organisatie die haar deskundigheid richt op alle veiligheidsterreinen waar gewonden en doden zijn te betreuen. Zie ook www.veiligheid.nl.

Seksueel geweld – algemeen

In het FRA-onderzoek meldt 18% van de Nederlandse vrouwen ooit seksueel geweld te hebben meegemaakt. Dit kan variëren van verkrachting of poging daartoe tot het onder dwang of bedreiging deelnemen aan seksuele activiteiten.¹⁵ Het Nederlandse percentage ligt hoger dan het EU-gemiddelde van 11%, maar is vergelijkbaar met dat van enkele andere Europese landen, zoals Denemarken, Finland en Zweden.

Ooit seksueel geweld ervaren

Toelichting
Veel slachtoffers blijken zowel bij een (ex-)partner als bij een non-partner seksueel geweld te hebben meegemaakt (In Nederland 5%, in de EU gemiddeld 2%).

Bron: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) 2014

¹⁵ Zie noot 7.

Het prevalentiecijfer voor seksueel geweld in Nederland ligt in de FRA-studie lager dan in diverse onderzoeken van Rutgers WPF op dit terrein.¹⁶ In de monitor 'Seksuele gezondheid in Nederland 2011' geeft 33% van de Nederlandse vrouwen in de leeftijd van 19 tot 71 jaar aan wel eens een vorm van seksueel geweld te hebben meegemaakt (De Haas, 2012).^{17/18} De verschillen tussen de FRA-cijfers en die van Rutgers WPF zouden verband kunnen houden met verschillen in de methode van dataverzameling: Zo maakte Rutgers WPF in tegenstelling tot de FRA geen gebruik van interviews, maar van online vragenlijsten. Het eerder genoemde taboe op het spreken over geweld kan tot meer terughoudendheid hebben geleid in de mondelinge interviews zoals die door de FRA werden afgenomen (Römkens, 1989; Römkens, 1992). De uitkomsten van de studies van Rutgers WPF geven geen aanleiding te veronderstellen dat daarin van overrapportering sprake is geweest. Dit wijst erop dat seksueel geweld in Nederland mogelijk omvangrijker is dan uit het FRA-onderzoek blijkt.

Seksueel geweld door (ex-)partners en non-partners

11% van alle Nederlandse vrouwen in het FRA-onderzoek meldt seksueel geweld te hebben meegemaakt van een (ex-)partner. In absolute cijfers gaat het in Nederland om bijna 660.000 vrouwen. Het EU-gemiddelde voor seksueel geweld door de (ex-)partner is 7%. Nederland scoort hier dus flink hoger, maar vergelijkbaar met bijvoorbeeld Denemarken, Finland, Zweden en Groot-Brittannië.

- ¹⁶ In grote lijnen definieert Rutgers WPF seksueel geweld vergelijkbaar met de definitie van het Europese onderzoek: ernstige vormen van seksuele grensoverschrijding, zoals verkrachting of aanranding, of wanneer geweld, dreiging met geweld of chantage is gebruikt.
- ¹⁷ Het percentage mannen dat aangaf seksueel geweld te hebben meegemaakt was 8%.
- ¹⁸ In onderzoek onder jongeren van 12 tot 25 jaar geeft 17% van de meisjes en 5% van de jongens aan dat ze minstens één keer in hun leven zijn gedwongen om seksuele dingen te doen die ze eigenlijk niet wilden (De Graaf et al., 2012).

12% van alle Nederlandse vrouwen in het FRA-onderzoek meldt seksueel geweld door non-partners. Dit kunnen zowel onbekende daders zijn als bekende daders anders dan (ex-)partners. Het Nederlandse cijfer ligt tweemaal hoger dan het EU-gemiddelde (6%), maar is vergelijkbaar met Zweden, Denemarken en Finland. 5% van de Nederlandse vrouwen in het FRA-onderzoek heeft seksueel geweld ervaren van zowel een (of meer) (ex-)partner(s) als van een (of meer) non-partner(s).

Ook in dit opzicht bevestigt het FRA-onderzoek wat al bekend is uit de eerder genoemde Nederlandse studies, namelijk dat seksueel geweld in veel gevallen wordt gepleegd door intimi en bekenden van het slachtoffer. Ook in het onderzoek van Rutgers WPF bleek een minderheid van een op de vijf slachtoffers van seksueel geweld (20%) de dader niet te kennen (De Haas, 2012). De in de Veiligheidsmonitor ondervraagde vrouwen die slachtoffer waren van seksueel geweld in het afgelopen jaar melden in 45% van de gevallen dat er sprake was van een bekende dader. 7% noemt de (ex-)partner als dader, daarnaast wordt opvallend vaak 'iemand van het werk' genoemd (17%) (Merens et al., 2012).

Verkrachting

Verkrachting is een specifieke en zeer ernstige vorm van geweld. Gemiddeld geeft 5% van de vrouwen uit het FRA-onderzoek aan na het 15de jaar verkrachting te hebben meegemaakt.¹⁹ Als plegers worden wederom vaker (ex-)partners dan niet-partners genoemd: 4% van de vrouwen in de EU rapporteert verkrachting door een (ex-)partner, 2% door een andere dader. Van de ondervraagde Nederlandse vrouwen meldt 10% in het FRA-onderzoek een verkrachting te hebben meegemaakt.

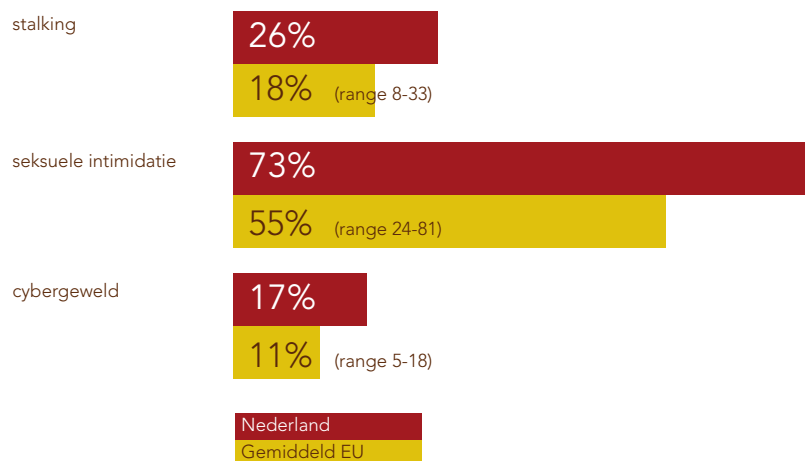
In eerder Nederlands onderzoek meldt ruim 7% van de vrouwen verkrachting, maar dit betreft uitsluitend verkrachting door de partner (Römkens, 1989; Römkens, 1992). Uit het meer recente onderzoek van Rutgers WPF komt naar voren dat 15% van de vrouwen van 25 tot 70 jaar ooit in haar leven gedwongen is tot geslachtsgemeenschap (De Haas, 2012).^{20/21}

- 19** Hoewel verkrachting in alle EU-lidstaten een strafbaar feit is, verschillen de definities per lidstaat. Voor Nederland geldt dat verkrachting is: het seksueel binnendringen van het lichaam onder (dreiging met) geweld of wanneer iemand bewusteloos, onmachtig of gestoord is. Dit kan gaan om geslachtsgemeenschap, maar ook om orale of anale seks.
- 20** 5% van de vrouwen in dit onderzoek heeft tegen haar wil anale seks en 8% orale seks meegemaakt (het cijfer voor mannelijke slachtoffers is bij beide 2%). In dit onderzoek wordt niet vermeld hoeveel vrouwen door een (ex-)partner werden verkracht. Wel is bekend dat, gevraagd naar de laatste ervaring met een fysieke seksuele grensoverschrijding, 30% van degenen bij wie dit na het 16de jaar gebeurde de (ex-)partner/(ex-)vriend(in) noemt als dader. Van degenen bij wie dit voor het 16de jaar plaatsvond, noemt 16% de (ex-)partner/(ex-)vriend(in) als dader.
- 21** Uit het eerder genoemde onderzoek door Rutgers WPF onder jongeren van 12 tot 25 jaar komt naar voren dat ruim 7% van de meisjes wel eens geslachtsgemeenschap heeft gehad tegen haar wil, tegenover bijna 2% van de jongens. Bij de eerste geslachtsgemeenschap werd 0,2% van de jongens en 3% van de meisjes gedwongen en 5% van de jongens en 14% van de meisjes overgehaald (De Graaf et al., 2012).

Stalking, seksuele intimidatie en cybergeweld

In het FRA-onderzoek is ook gevraagd naar ervaringen met stalking en met seksuele intimidatie. In die context zijn ook vormen van cybergeweld als subvormen meegenomen in het onderzoek (de definities volgen in de noten). Er is sprake van enige overlap tussen deze categorieën.

Ooit stalking, seksuele intimidatie en cybergeweld ervaren

Bron: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) 2014

Stalking

Nederlandse vrouwen hebben relatief vaak met stalking²² te maken: een op de vier vrouwen (26%) heeft een vorm hiervan ondervonden, tegen een gemiddelde van 18% in de EU. Voor Nederland gaat het in absolute zin om ruim anderhalf miljoen vrouwen. Een kanttekening hierbij is dat de gehanteerde definitie van stalking vrij ruim is: deze omvat ook het herhaald sturen van beledigende e-mails. Wanneer alleen wordt gekeken naar fysiek volgen van het slachtoffer en zonder legitieme reden in de buurt van het slachtoffer rondhangen of haar opwachten, is het cijfer voor Nederland 10% en voor de EU gemiddeld 8%. Ook stalking wordt vaak gepleegd door bekenden. In meer dan de helft van de gevallen rapporteren de vrouwen dat zij de stalker kenden. Bijna een op de drie vrouwen die stalking hebben gemeld (32%) zijn gestalkt door de (ex-)partner.

Een aanzienlijk deel van de gemelde ervaringen met stalking blijkt ingrijpend. Drie van de vijf door de FRA geïnterviewde vrouwen die te maken hadden met stalking, gaven aan dat dit heeft geleid tot langdurige psychische klachten zoals angstgevoelens en slaapproblemen. Een op de zeven slachtoffers (14%) is verhuisd als gevolg van de stalking. Bij een op de vijf slachtoffers (21%) duurde het stalken langer dan twee jaar.

Deze resultaten uit het FRA-onderzoek sluiten aan bij de Nederlandse analyse van de Politiemonitor 2001.²³ Hieruit komt naar voren dat ongeveer 29% van de Nederlandse vrouwen op een moment in hun leven

²² In het FRA-onderzoek zijn verschillende vormen van stalking onderscheiden: versturen van bedreigende of beledigende e-mails, sms-berichten, brieven of kaarten, beledigende of bedreigende telefoontjes of telefoontjes waarin niets wordt gezegd, plaatsen van aanstootgevende berichten over het slachtoffer op internet, delen of plaatsen van intieme privéfoto's of video's van het slachtoffer op internet of op mobiele telefoons, zonder legitieme reden rondhangen op plaatsen waar het slachtoffer aanwezig is, opzettelijk volgen van het slachtoffer, aantasten of vernielen van eigendommen.

²³ Deze Politiemonitor was gebaseerd op telefonische bevraging van meer dan 80.000 respondenten. Na 2001 zijn geen vragen meer gesteld over stalking. Later is de Politiemonitor opgegaan in de Veiligheidsmonitor.

met stalking te maken heeft gehad. Wanneer alleen herhaalde incidenten worden meegeteld, bedraagt het cijfer 9%. Ook de omvang van de ernstiger vormen van stalking sluit aan bij het percentage in het FRA-onderzoek (Van der Aa, 2010).

Seksuele intimidatie

Bijna driekwart van de Nederlandse vrouwen uit het FRA-onderzoek (73%) geeft aan ooit te maken te hebben gehad met seksuele intimidatie.²⁴ Dit komt omgerekend neer op 4,3 miljoen vrouwen. Dit percentage ligt beduidend hoger dan het Europese gemiddelde van 55%. Een verklaring hiervoor is op dit moment niet te geven omdat Nederlandse onderzoeksgegevens over seksuele intimidatie beperkt aanwezig zijn. Wel is bekend uit een jaarlijks onderzoek naar arbeidsverhoudingen in Nederland dat bijna 9% van de ondervraagde vrouwelijke werknemers in de afgelopen twaalf maanden slachtoffer is geweest van ongewenste seksuele aandacht van klanten. Bijna 3% maakte dit mee bij leidinggevenden of collega's (CBS/TNO, 2011).

Cybergeweld

Cybergeweld of cyberintimidatie is een relatief nieuwe vorm van geweld, ontstaan als gevolg van de ontwikkelingen op het terrein van communicatietechnologie en sociale media. Voorbeelden zijn applicaties voor mobiele telefoons om de (gps-)locatie van anderen te kunnen volgen, of de mogelijkheid om gemakkelijk seksueel getinte foto's rond te sturen, ook aan grote groepen. Cyberintimidatie wordt gemiddeld door een op de zes Nederlandse vrouwen gemeld in het EU-onderzoek (17%, sinds

²⁴ In het Europese onderzoek is gevraagd naar de ervaring met een aantal verschillende vormen van seksueel intimiderend gedrag: onvrijwillige aanrakingen of zoenen, seksueel suggestieve opmerkingen of grappen, ongepaste avances, opdringerige vragen naar iemands privéleven, opdringerig commentaar op iemands uiterlijke verschijning, naar iemand staren of gluren op een opdringerige wijze, het sturen van seksueel expliciete afbeeldingen, foto's of 'cadeautjes', zich op onfatsoenlijke wijze naakt vertonen aan iemand, iemand dwingen om naar pornografisch materiaal te kijken, ongewenste seksueel expliciete e-mails of sms'jes aan iemand sturen.

haar 15de jaar). Onder jonge vrouwen (18 tot 29 jaar) ligt dit percentage hoger: een op de drie. Nederland laat ook op dit terrein een hoger percentage zien dan het EU-gemiddelde van 11%. Het cijfer is vergelijkbaar met dat van landen als Zweden en Denemarken.

Het FRA-cijfer voor Nederland is hoger dan eerder uit Nederlands onderzoek naar voren is gekomen. In de Veiligheidsmonitor meldt 3,6% van de Nederlandse vrouwen in het afgelopen jaar een vorm van cyberpesten te hebben meegemaakt (CBS Statline). Bij dit verschil moet in het oog worden gehouden dat in de Veiligheidsmonitor alleen gevraagd is naar ervaringen in het laatste jaar. Tot cyberpesten wordt gerekend: laster (het maken van kwetsende websites of profielen over iemand, het onder valse naam berichten posten op internetfora, foto's of filmpjes verspreiden of roddels vertellen), chantage/afpersing en bedreiging met geweld. Slachtoffers maakten gemiddeld ongeveer twee delicten mee. Lesbische vrouwen en homoseksuele mannen blijken in het Nederlandse onderzoek overigens beduidend vaker (respectievelijk 6,4% en 6,2%) slachtoffer te zijn dan heteroseksuele respondenten.

Hoewel de resultaten van het FRA-onderzoek wijzen op een maatschappelijk probleem van aanzienlijke omvang, is in Nederland nog weinig vergelijkbaar onderzoek gedaan naar cybergeweld – noch naar de omvang, noch naar de effecten ervan. Hierdoor is het op dit moment niet mogelijk om een vergelijking te maken. Recente strafzaken, ook in Nederland, waarin verdachten door intimidatie en chantage via cyberkanalen grote aantallen slachtoffers (vaak jonge tieners) dwingen tot seksueel gedrag, zowel online als in live-ontmoetingen, wijzen op problematische ontwikkelingen op het gebied van cybergeweld.

Hulp zoeken na geweld

Gezondheidszorg

Uit het FRA-onderzoek blijkt dat ongeveer de helft van de slachtoffers van fysiek of seksueel geweld verwondingen heeft opgelopen, variërend van blauwe plekken tot botbreuken en hersenletsel. Zij kregen de vraag of zij medische hulp hebben gezocht na het meest ernstige geweldsincident dat zij meemaakten. Bijna een kwart van de Nederlandse vrouwen die (ex-) partnergeweld ondervonden (23%) heeft een arts of gezondheidscentrum bezocht, 6% is als gevolg van het letsel in een ziekenhuis beland.

De gegevens komen overeen met wat we weten uit eerder Nederlands onderzoek: daaruit blijkt dat een minderheid van ongeveer een kwart tot eenderde van de vrouwen die intiem partnergeweld hebben ervaren, hulp bij een huisarts zoekt (Römkens 1989; Römkens 1992).²⁵

Bij non-partnergeweld heeft 13% van de vrouwen uit het FRA-onderzoek een arts of gezondheidscentrum bezocht en 5% het ziekenhuis. Deze cijfers onderstrepen zowel de relatief grotere omvang en ernst van intiem partnergeweld vergeleken met geweld van overige plegers, als het gezondheidsrisico dat vrouwen lopen. Het EU-gemiddelde over ziekenhuisbezoek van vrouwen na geweldsincidenten ligt hoger dan de Nederlandse cijfers, maar lager wanneer het gaat om bezoeken aan een arts of een gezondheidscentrum.

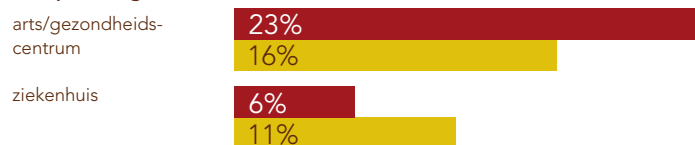
Het ziet er op basis van deze gegevens naar uit dat in Nederland meer vrouwelijke slachtoffers zich melden bij de eerstelijnsgezondheidszorg dan gemiddeld in de EU. In de hele EU wordt relatief vaak een beroep gedaan op ziekenhuiszorg en SEH-afdelingen. Terughoudendheid is echter geboden met de duiding van deze verschillen, gelet op het feit dat het voorzieningenniveau en de infrastructuur van de landen op het terrein van

²⁵ Een onderzoek dat werd verricht bij huisartsenpraktijken bracht aan het licht dat 30% van de vrouwen die de huisarts bezoeken ooit slachtoffer is geweest van intiem partnergeweld (Prosman et al., 2011).

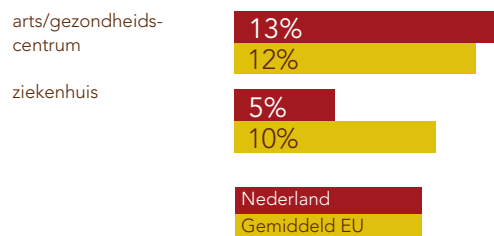
de gezondheidszorg sterk uiteenlopen. Het relatief hoge aantal vrouwen dat in Nederland een beroep doet op de eerstelijnsgezondheidszorg na geweld kan wijzen op een relatief goede toegankelijkheid daarvan.

Slachtoffers die na meest ernstige geweldsincident medische hulp zochten

(ex-)partnergeweld

non-partnergeweld

Bron: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) 2014

Op basis van het enquêteonderzoek Ongevallen en Bewegen in Nederland 2006-2012 schat VeiligheidNL dat vrouwen in deze periode gezamenlijk jaarlijks naar schatting 75.000 letsels opliepen door geweld. In bijna tweederde van deze gevallen (63%) moesten deze verwondingen medisch worden behandeld.²⁶

²⁶ Helaas is in deze gegevens niet bekend door wie het letsel is veroorzaakt en of het geweld al dan niet in huiselijke kring plaatsvond.

Politie

15% van de Nederlandse slachtoffers uit het FRA-onderzoek (zowel van geweld door de (ex-)partner- als door een non-partner) heeft contact gezocht met de politie. Deze cijfers komen in de buurt van het EU-gemiddelde: 13% bij non-partnergeweld, 14% bij (ex-)partnergeweld. Over huiselijk geweld is uit recent onderzoek in Nederland bekend dat ongeveer 20% van de vrouwelijke slachtoffers een of meer incidenten bij de politie meldt (Van der Veen & Bogaerts, 2010).

In het registratiesysteem van de Nederlandse politie worden jaarlijks ongeveer 95.000 incidenten rond huiselijk geweld geteld. Driekwart betreft geweld jegens een vrouwelijk slachtoffer. In tweederde van de gevallen is de dader een partner of ex-partner van het slachtoffer (Ferwerda & Hardeman, 2013).

In het FRA-onderzoek is ook gevraagd naar de redenen waarom geweldsincidenten niet worden gemeld bij de politie of een andere hulporganisatie. De meest genoemde reden is dat vrouwen ze als een privé-aangelegenheid beschouwen en zelf willen oplossen. Daarnaast gaven geïnterviewden aan dat ze het incident niet ernstig genoeg vonden, dat ze het geheim wilden houden, dat ze niet geloofden dat iemand zou kunnen helpen, dat ze zich schaamden of dat ze bang waren voor de dader.

Ook in het Nederlandse internet-onderzoek uit 2010 werd gevraagd naar redenen om een voorval niet te melden. De vrouwelijke slachtoffers noemen ook hier veelal schaamte en angst voor de dader, naast onder meer 'ik vind het een persoonlijke aangelegenheid' en 'niet belangrijk genoeg/nooit aan gedacht' (Van der Veen & Bogaerts, 2010). Dit komt overeen met de bevindingen in eerder Nederlands onderzoek waarin vrouwen ook veelvuldig 'schaamte' en 'angst voor de partner' als redenen opgeven om niet naar de politie te stappen (Römkens, 1989; Römkens, 1992).

Angst en veiligheidsbeleving

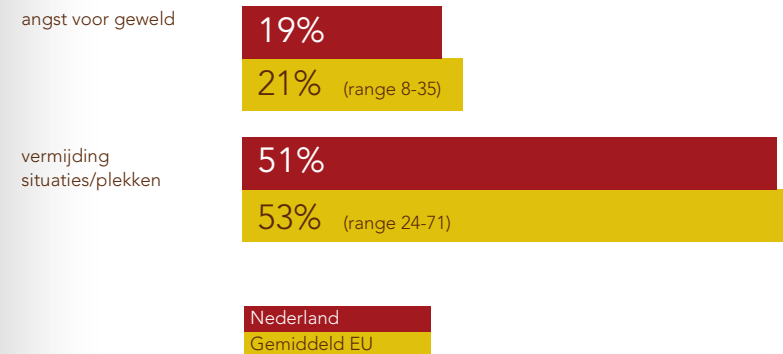
Vrouwenopvang en slachtofferhulp

De meeste EU-landen bieden voorzieningen als organisaties voor vrouwenopvang en slachtofferhulp. Voor veel vrouwen is het echter een grote stap om de eigen woning op te geven en te vluchten naar een opvanghuis. Uit het FRA-onderzoek wordt duidelijk dat maar een beperkte groep geweldsslachtoffers deze stap zet. 6% van de Nederlandse vrouwen heeft contact gezocht met een vrouwenopvanghuis zoals een blijf-van-mijn-lijfhuis (tegenover 4% gemiddeld in de EU). Omgerekend naar de bevolking komt dit neer op 360.000 vrouwen die naar aanleiding van een of meer geweldsincidenten contact hebben opgenomen met de vrouwenopvang. In Nederland blijkt de capaciteit van de vrouwenopvang met circa 3000 bedden niet altijd toereikend.

Bureaus voor slachtofferhulp worden ingeschakeld door 4% van de slachtoffers (van zowel het EU-totaal als van het Nederlandse deel).

Uit de FRA-cijfers blijkt dat de angst om slachtoffer van geweld te worden onder Nederlandse vrouwen iets lager ligt dan gemiddeld in de EU: 19% van de vrouwen (tegenover 21% in de EU) was het afgelopen jaar bang voor geweld. Ongeveer een op de vijf Nederlandse vrouwen maakt zich dus wel eens zorgen over het risico dat ze loopt om slachtoffer te worden van fysiek en/of seksueel geweld. De helft van de Nederlandse vrouwen (51%) vermijdt bepaalde plekken en situaties: uit angst of omdat ze het risico op geweld hoog inschat. Dit percentage is vergelijkbaar met het EU-gemiddelde.

Angst en vermijding in het afgelopen jaar

Bron: European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) 2014

Plekken en situaties die vrouwen mijden zijn lang niet altijd in de openbare ruimte. Zo heeft 3% van de Nederlandse vrouwen uit het FRA-onderzoek in de afgelopen twaalf maanden wel eens het eigen huis vermeden uit angst voor huiselijk geweld. Omgerekend naar de gehele bevolking komt dit neer op zo'n 180.000 vrouwen die het eigen huis niet altijd als een veilige plek ervaren.

Opvallend is dat angst voor geweld vooral onder jonge vrouwen vaak voorkomt. 32% van de Nederlandse vrouwen van 18 tot 29 jaar heeft dit gevoel het afgelopen jaar ervaren (tegenover 28% gemiddeld in de EU). Zes op de tien jonge vrouwen in Nederland vermijdt situaties en plekken om deze reden. Dit percentage wijkt niet af van het EU-gemiddelde.

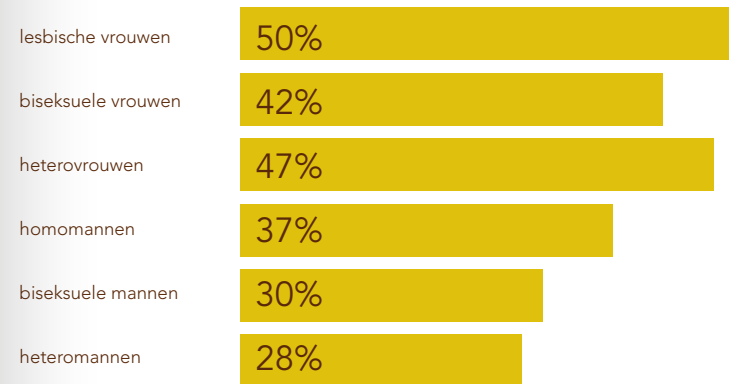
Enkele andere groepen waar relatief vaak angst voor geweld voorkomt zijn alleenstaande moeders in grote steden, vrouwen met een migratieachtergrond, vrouwen die financieel moeilijk kunnen rondkomen en vrouwen die het afgelopen jaar hun baan zijn kwijtgeraakt.

Het CBS onderzocht in de 'Veiligheidsmonitor 2012' de veiligheidsbeleving in Nederland.²⁷ Hieruit komt naar voren dat bijna de helft (47%) van de vrouwen zich in het afgelopen jaar wel eens of vaak onveilig heeft gevoeld. Het percentage ligt voor mannen aanzienlijk lager (29%). Van de jonge vrouwen (tot 25 jaar) voelt zelfs 58% zich vaak of soms onveilig, tegenover 31% van de jonge mannen. Overigens liggen de percentages vrouwen en mannen die zich 'vaak' onveilig voelen aanzienlijk lager: 2,3% van de vrouwen en 1,2% van de mannen (CBS, 2012).

²⁷ In de 'Veiligheidsmonitor 2013' zijn de cijfers niet uitgesplitst naar sekse.

Het CBS heeft ook de veiligheidsbeleving onderzocht van vrouwen en mannen met verschillende seksuele geaardheden. Daaruit komen grote verschillen naar voren. Lesbische vrouwen voelen zich vaker onveilig dan biseksuele en heterovrouwen. Ook in vergelijking met homomannen voelen zij zich onveilig (CBS Statline).²⁸

Voelt zich vaak of soms onveilig

Bron: CBS Statline

²⁸ Overigens is er ook in EU-verband onderzoek verricht naar de veiligheidsbeleving van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders. Hieruit blijkt dat LGBT-gericht geweld vaak voorkomt en veel LGBT's uit angst voor geweld bepaalde situaties en/of plekken vermijden. Zie: <http://fra.europa.eu/en/theme/lgbt>.

Conclusies

Geweld tegen vrouwen komt op grote schaal voor, in Europa én in Nederland. Zowel de omvang als de gevolgen van geweld tegen vrouwen in Nederland duiden op een maatschappelijk probleem dat op het gebied van de veiligheid, openbare orde en de volksgezondheid ingrijpende consequenties heeft. Het besproken EU-brede onderzoek van de FRA – European Union Agency for Fundamental Rights uit 2014 sluit op onderdelen aan bij bevindingen uit eerdere Nederlandse onderzoeken, maar levert ook nieuwe gegevens en gezichtspunten op.

Wanneer de bevindingen uit het FRA-onderzoek voor Nederland worden vergeleken met Nederlandse en andere internationale onderzoeken, blijken de prevalentiecijfers en de cijfers voor hulpzoekgedrag voor een aantal veel voorkomende vormen van geweld (in het bijzonder fysiek partnergeweld) overeen te komen met eerdere cijfers uit onderzoeken die qua methode vergelijkbaar zijn. Op het vlak van seksueel geweld blijken de FRA-cijfers over Nederland lager dan de cijfers uit Nederlands onderzoek. Het laatste lijkt erop te wijzen dat hier sprake is van een omvangrijker problematiek dan uit het FRA-onderzoek naar voren komt.

De eigen woning is relatief de gevaarlijkste plek voor vrouwen en meisjes. Daar lopen vrouwen het grootste risico om slachtoffer te worden van geweld. Plegers van geweld tegen vrouwen zijn in veel gevallen de partner, de ex-partner of andere bekenden van het slachtoffer afkomstig uit de familie- of vriendenkring.

De ontwikkeling van nieuwe communicatievormen en -technologieën (via internet, sociale media en mobiele communicatie) leiden tot nieuwe vormen van cybergeweld die op relatief grote schaal voorkomen. Vooral jonge vrouwen en meisjes worden geconfronteerd met ongewenste toenadering en ernstige vormen van grensoverschrijdende cyberintimidatie en -geweld.

Aanbevelingen

Het is van groot belang dat Nederland zo snel mogelijk overgaat tot ratificatie van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (de Istanbul Conventie). De erkenning dat geweld tegen vrouwen een mensenrechtenschending is die op grote schaal voorkomt, verplicht de overheid om dit met landelijk samenhangend beleid en wetgeving te bestrijden. Genderongelijkheid is een van de oorzaken van geweld tegen vrouwen, en houdt het ook in stand. De in het verdrag bepleite integrale aanpak van dit geweld dient dan ook verbonden te worden met een actief emancipatiebeleid.

Er is nieuw prevalentie-onderzoek nodig in Nederland dat qua methodiek aansluit bij gangbare internationale surveytechnieken zoals die van het FRA-onderzoek, opdat de uitkomsten betrouwbaar en vergelijkbaar zijn. Dit onderzoek dient met regelmaat te worden herhaald, zodat trends naar voren komen. Daarmee kan de effectiviteit van beleid worden gemeten en wordt tevens voldaan aan de verplichting tot verrichten van onderzoek zoals bepaald in de Istanbul Conventie.

In onderzoek en beleid moet de veiligheidsbeleving binnenshuis meer aandacht krijgen. Angst en veiligheidsbeleving gaan niet alleen over de vraag of vrouwen alleen over straat durven, maar juist (en op grotere schaal) over of ze wel thuis durven te zijn.

De rol van nieuwe media in relatie tot geweld verdient onderzoek, zodat meer inzicht wordt verkregen in de omvang en ernst én in de mogelijkheid tot preventie van cybergeweld tegen vrouwen. Gezien de toename van cybergeweld ligt hier ook een rol voor internet- en telefoonproviders en applicatieontwikkelaars.

De FRA-gegevens wijzen uit dat seksuele intimidatie van vrouwen op de werkvloer, vooral onder hoogopgeleiden, een groter en ernstiger probleem lijkt dan tot nog toe bekend was. Vanuit het oogpunt van preventie en gezien de potentiële economische schade in de vorm van ziekteverzuim, is aandacht door werkgevers(organisaties) voor dit onderwerp, gesteund door nader onderzoek, van groot belang.

Gezien de complexiteit en de maatschappelijke impact van geweld tegen vrouwen is een integrale aanpak noodzakelijk waarin preventie, bestrijding en ondersteuning hand in hand gaan. Deze aanpak verdient de hoogste prioriteit bij overheid en politie, maar ook bij werkgevers en zorgaanbieders. Het is noodzakelijk dat de verschillende beroepsgroepen op dit gebied gaan samenwerken.

Als onderdeel van deze integrale aanpak verdient het melden van geweldsincidenten extra aandacht. De overheid heeft volgens de Istanbul Conventie vanuit preventieoogpunt de verplichting zich in te spannen om het geweld bespreekbaar te maken en om taboes te doorbreken die het melden van geweld in de weg staan. Langlopende en brede publiekscampagnes kunnen hieraan bijdragen.

Literatuur

- Aa, S. van der, (2010). *Stalking in the Netherlands. Nature and prevalence of the problem and the effectiveness of anti-stalking measures*. Apeldoorn: Maklu Publishers.
- Atria (2014). *Factsheet huiselijk geweld in internationaal perspectief. Feiten en cijfers over partnergeweld, sekseverschillen en gender*. Amsterdam: Atria. [full text](#)
- CBS/TNO (2011). *Nationale enquête arbeidsomstandigheden*. [full text](#)
- CBS (2013). *Veiligheidsmonitor 2012*. Den Haag: CBS
- CBS (2014). *Veiligheidsmonitor 2013*. Den Haag: CBS
- Dijk, J.J.M. van, Manchin, R., van Kesteren, J., Nevala, S., Hideg, G. (2005). *The Burden of Crime in the EU. Research Report: A Comparative Analysis of the European Crime and Safety Survey (EU ICS) 2005*. [full text](#)
- European Institute on Gender Equality (2013). *Gender Equality Index 2013*. [full text](#)
- Ferwerda, H. & M. Hardeman (2013). *Kijk... dan zie je het. Huiselijk geweld geteld en verdiept. Cijfers 2010 t/m 2012*. Arnhem: Bureau Beke.
- FRA - European Union Agency for Fundamental Rights (2014). *Violence against women: an EU wide survey*. Luxemburg: Publications Office of the European Union. [full text](#)
- Graaf, H. de, H. Kruijer, J. van Acker & S. Meijer (2012). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Utrecht: Rutgers WPF/Soa Aids Nederland.
- Haas, S. de, (2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. In: *Tijdschrift voor Seksuologie* (2012) 36, 2, 136-145.
- Htun, M., & S.L. Weldon (2012). The civic origins of progressive policy change. Combating violence against women in global perspective, 1975-2005. *American Political Science Review* 106, 3, 548-569.
- Merens, A., Hartgers, M. & M. van den Brakel (2012). *Emancipatiemonitor 2012*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau en Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Movisie (2013). *Factsheet huiselijk geweld. Aard en omvang, gevolgen, hulpverlening en aanpak*. Utrecht: Movisie.
- Prosman, G., Jansen, S., Lo Fo Wong, S. & A. Lagro-Janssen (2011). Prevalence of intimate partner violence amongst migrant and native women attending general practice and the association between intimate partner violence and depression. *Family Practice* 28, 267-271.
- Raad van Europa (2011) Verdrag inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Istanbul Conventie). [full text](#)

- Römkens, R. (1989). *Onder ons gezegd en gezwezen*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Römkens, R. (1992). *Gewoon geweld? Omvang, aard, gevolgen en achtergronden van geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Römkens, R. (2008). *Met recht een zorg*. Tilburg: Universiteit Tilburg. Intreerede.
- TNS Opinion & Social (2010). *Domestic violence against women*. Brussel: TNS Opinion & Social. Eurobarometer 344.
- Veen, H.C.J. van der, & S. Bogaerts (2010). *Huiselijk geweld in Nederland. Overkoepelend synthese-rapport van het vangst-hervangst-, slachtoffer- en daderonderzoek 2007-2010*. Den Haag: WODC.
- VeiligheidNL (2014). *Letsel Informatie Systeem 2012. Letsel door geweld - Tabellen*. Amsterdam: VeiligheidNL.
- World Health Organisation (2013). *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women. WHO clinical and policy guidelines*. Genève: World Health Organization.
- World Health Organization & London School of Hygiene and Tropical Medicine (2010). *Preventing intimate partner and sexual violence against women. Taking action and generating evidence*. Genève: World Health Organization.
- World Health Organization, London School of Hygiene and Tropical Medicine & South African Medical Research Council (2013). *Global and regional estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. [full text](#)